
DISCUSSIONS
ДИСКУСІЇ ТА ОБГОВОРЕННЯ

**АЛЛА БОЙКО: Відгук
на матеріал Світлани Панченко
«Від паломництва до релігійного туризму:
історія і сучасність»**

Алла Бойко

*Доктор філологічних наук, професор Навчально-наукового інституту журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

<https://orcid.org/0000-0003-2697-7605>

Email: alla.boyko@knu.ua

<https://doi.org/10.17721/CIMC.2022.32.20-22>

UDC 007:[291.37+379.85]:303.446

ARTICLE INFO

Received: 19 December 2022

Accepted: 19 December 2022

Published: 10 Januar 2023

KEYWORDS

pilgrimage, religious tourism

ABSTRACT

This review is submitted as a contribution to the discussion on the pages of the journal of Svitlana Panchenko's material "From Pilgrimage to Religious Tourism: History and Modernity". Feedback has the status of a working version, a draft of a possible article, a preprint. Anyone can participate in the discussion by submitting their materials to the "Discussions and Discussions" section with a reference to the material being discussed. The author of the same material, in the case of writing a scientific article, must necessarily make a call for his feedback.

Citation: Boyko, A. ALLA BOYKO: Vidhuk na material Svitlany Panchenko «Vid palomnytstva do relihiinoho turyzmu: istoriia i suchasnist» [ALLA BOYKO: Feedback on the material of Svitlana Panchenko "From pilgrimage to religious tourism: history and modernity"]. Aktual'ni Pytannya Masovoyi Komunikatsiyi [Current Issues of Mass Communication], (32), 20-22. <https://doi.org/10.17721/CIMC.2022.32.20-22>

Copyright: © 2022 Алла Бойко. This is an open-access draft article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

АНОТАЦІЯ

Цей відгук подано як участь в обговоренні на сторінках журналу матеріалу Світлани Панченко «Від паломництва до релігійного туризму: історія і сучасність». Відгук має статус робочого варіанта, чернетки можливої статті, препринту. Участь в обговоренні може брати будь-хто, подаючи у розділ "Дискусії та обговорення" свої матеріали з покликанням на

матеріал, що обговорюється. Автор цього ж матеріалу, у випадку написання наукової статті, повинен обов'язково зробити покликання на свій відгук.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: паломництво, релігійний туризм.

Пропонована Світланою Панченко тема «Від паломництва до релігійного туризму: історія і сучасність» актуальна і багатогранна. Позитивним є те, що дослідниця намагається охопити важливі питання - комунікаційні основи паломництва і релігійного туризму. Сучасний етап розвитку цих галузей вимагає пильної уваги науковців, оскільки вони мають дуже великий потенціал у контексті формування світогляду, розвитку людини, розуміння витоків релігії, трактування історичних подій і в їх світлі – сучасних процесів, а також використання паломництва і релігійного туризму як пропагандистського знаряддя.

Уже постановка першого питання: «Чи треба розрізняти релігійний туризм і паломництва?» нам видається зайвою. Адже на це питання дано вичерпну відповідь у навчальному посібнику «Паломництво і релігійний туризм» (Любіцева, 2011), а також у нещодавно опублікованій ґрунтовній праці «*The Routledge Handbook of Religious and Spiritual Tourism*» (Daniel H. Olsen, 2021). Чимало публікацій з цієї теми на сторінках *International journal of religious tourism and pilgrimage*. Тобто аргументів на користь того, чи можна ототожнювати релігійний туризм і паломництво, чимало.

Знані фахівці вичерпно розкрили цю тему, тому не вважаємо за потрібне дискутувати з цього питання. Лише наголосимо, що паломництво і релігійний туризм, незважаючи на близькість понять, в останні часи розвиваються як дві окремі гілки. Сутність паломництва і релігійного туризму принципово відрізняються, споживачі цих послуг мають різну мету, завдання, інтереси, психологічні потреби тощо. Не маємо підстав погоджуватись із думкою, що релігійний туризм є «розширеною версією» паломництва (так стверджує С. А. Панченко). Принаймні ми не знайшли аргументів на користь цього постулату в наукових працях фахівців. Наші власні дослідження теж не дають підстав для таких висновків.

Сьогодні паломництво розвивається досить активно і є частиною релігійного життя віруючих. Це особливо характерно для мусульман, буддистів, ламаїстів, хасидів та ін.

Варто відзначити, що в період війни і нестабільності у 2022 р. значно виросла кількість паломницьких поїздок і серед православних та греко-католиків України. Ми вивчаємо цю тему зараз. Наше дослідження, проведене зі студентами магістратури ІЖ КНУ, дозволило дійти висновку, що за останні місяці кількість відвідування місць паломництва в Україні значно збільшилась (Києво-Печерська лавра, Почаївська лавра, Софія Київська, Зарваниця, храм мормонів, місця паломництва хасидів та ін.). Прочани вважають за необхідне просити захисту у вищих сил, прагнуть душевної рівноваги і спокою, моляться за життя, перемогу України тощо. Тобто паломництво набуває додаткового - драматичного – забарвлення.

Для українських біженців від війни, які знаходяться в Європі, відкрились нові можливості відвідування християнських святинь, що важливо для багатьох віруючих і тих, хто на шляху до віри. Цей процес має цікаві особливості – зміну релігійних уподобань. Вже зараз у соціальних мережах зустрічаються дописи про знайомство з іншими релігіями і готовність прийняти їх віровчення під впливом відвідування святих місць (Ватикан, Межгоріє, Фатима, протестантські святині Європи, православні святині Болгарії і Румунії та ін.). Зміна релігійної орієнтації під враженням від знайомства з іншими релігійними святинями необхідно відстежувати і досліджувати, оскільки йдеться про зміни у думках і настроях досить великої частини українців.

Сучасне збільшення кількості паломницьких турів і урізноманітнення їх напрямків мають релігійне і психологічне підґрунтя. Про це писала О. І. Предко (2008) в підручнику «Психологія релігії». Думаю, цю тему варто розвинути в дослідженні з урахуванням сучасних подій.

Як позитивний сприймаю той факт, що авторка звертається до творів української класичної літератури. Проте необхідно відзначити, що з 18 століття Києво-Печерська лавра

стала оплотом російського самодержавства і того варіанту православ'я, яке «вогнем і мечем» нав'язує РПЦ. Тому паломництво героїні «Кайдашевої сім'ї» Івана Нечуя–Левицького свідчить не лише про її відданість Богу, але й про інші риси її характеру, а саме, марновірство, забобонність, поверхове розуміння релігії і віри та ін. Усе це має місце в паломництві сьогодні. Тим більше, що й самі паломницькі агенції та екскурсоводи сприяють такому містичному сприйняттю об'єктів паломництва (див. публікації сайтів паломницьких агенцій і характер рекламних оголошень).

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне звернутись до ще однієї грані православного паломництва в Україні – активної пропаганди ідеології «руського міра» серед громадян нашої держави. Цьому сприяють паломницькі тури до святинь росії, а також релігійно-екскурсійні поїздки в Москву, Санкт-Петербург, Єкатеринбург (на місце страти родини царя Миколи Другого) та ін. Їх організують священники і туристичні агенції при лаврах і храмах.

Паломництво до православних святинь в Україні теж має ідеологічне забарвлення. Ці тури закріплюють у свідомості прочан ідею «братської колиски – триєдиної Київської Русі», яка суперечить історичній правді. Адже екскурсії, які проводяться для прочан, насичені кремлівською пропагандою і їх зміст суперечить заповідям Христа і законодавству України.

Як приклад, можемо навести інформацію, яка поширюється на сайтах Києво-Печерської і Почаївської лавр, Голосієвського і Корецького монастирів, багатьох храмів, релігійних громад та ін.

Окрема увага має бути приділена паломництву до «дарів волхвів», яке було влаштовано в Києві, на Донбасі, в Криму в 2014 році, та інформаційній кампанії щодо цієї події.

Одним із аспектів, на якому варто наголосити, є сучасний процес «формування святих», до яких організовуються паломницькі тури. Як приклад, матушка Аліпія (Голосієвський монастир), яка стала одним із символів «руського міра» в Україні, а також суто російські «святі» - Матрона Московська (ікона Матрона і Сталін), Ксенія Петербурзька та ін. Організація паломницьких турів до псевдо-святинь мають не лише релігійну мету, а насамперед - пропагандистську.

На нашу думку, ця тема має бути висвітлена і досліджена в науковій роботі, оскільки це один із видів інформаційної зброї, яку РФ веде проти України.

Дослідження паломництва і релігійного туризму має охоплювати засоби масової комунікації – інформацію про святині, специфіку реклами, сайти, газети і журнали, сторінки в соціальних мережах, а також документальні фільми, відео тощо. Варто звернути увагу і на неспецифічні засоби заохочення до паломництва і релігійного туризму – трактування історичних фактів, міфи, легенди, а також художні твори (фільми, романи, повісті, картини, інсталяції тощо). Саме це має бути предметом вивчення, на нашу думку.

Таким чином, вважаємо, 1) необхідно досліджувати проблеми паломництва з урахуванням психологічних особливостей прочан і мотивів звернення до паломництва. Вивчати треба на медійних матеріалах різних релігійних груп, а не лише православ'я; 2) дослідити механізми впливу паломництва і релігійного туризму на формування світогляду людини, на громадську думку; 3) висвітлити тему паломництва і релігійного туризму як політичної ідеології та ін.

Список використаної літератури

- Daniel H. Olsen, Dallen J. Timothy. (2021). The Routledge Handbook of Religious and Spiritual Tourism. Routledge. 490 p. <https://www.amazon.com/Routledge-Handbook-Religious-Spiritual-Tourism/dp/0367191954>
- Любіцева О.О., Романчук С.П. (2011). Паломництво та релігійний туризм: навч. посіб. Київ. 416 с. <https://studfile.net/preview/16703265/>
- Предко О. І. (2008). Психологія релігії: підручник. - К.: Академвидав. [https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=KJvFA9cAAAAJ:hqOjcs7Dif8C](https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=KJvFA9cAAAAJ&citation_for_view=KJvFA9cAAAAJ:hqOjcs7Dif8C)